

УДК 332.13

А. В. Ковалевська, канд. екон. наук

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

О. Г. Балог, старш. викладач

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

О.А. Андренко, канд. екон. наук

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

ОЦІНКА РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

А. В. Ковалевская, канд. экон. наук

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова, г. Харьков, Украина

А. Г. Балог, ст. преподаватель

Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова, г. Одесса, Украина

Е.А. Андренко, канд. экон. наук

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова, г. Харьков, Украина

ОЦЕНКА УРОВНЯ И КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ВИДЕНИЯ СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

Alla Kovalevska, PhD in Economics

O. M. Beketov Kharkiv National University of Municipal Services, Kharkiv, Ukraine

Oleksandr Baloh, senior teacher

Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

Olena Andrenko, PhD in Economics

O. M. Beketov Kharkiv National University of Municipal Services, Kharkiv, Ukraine

EVALUATION OF LEVEL AND QUALITY OF LIFE AS A PREREQUISITE FOR THE FORMATION OF STRATEGIC VISION OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

Доведено необхідність проведення оцінювання рівня та якості життя населення у кожному регіоні України, що обґрунтовує наявний економічний стан регіону, місце регіону серед інших. На основі результатів оцінювання обираються стратегічні пріоритети (які саме сфери життя потребують першочергового втручання), конкретизуються стратегічні цілі розвитку регіону, визначаються особисте ставлення мешканців до місця проживання і їхні очікування щодо змін, які мають відбутися.

Ключові слова: регіон, стратегічне бачення, місія, стратегія, рівень та якість життя населення, рейтинг.

Показана необхідність проведення оцінки рівня та якості життя населення в кожному регіоні, що обґрунтовує наявний економічний стан регіону, місце регіону серед інших. На основі результатів оцінки вибираються стратегічні пріоритети (які саме сфери життя потребують першочергового втручання), конкретизуються стратегічні цілі розвитку регіону, визначається особисте ставлення населення до місця проживання та їхні очікування потенціальних змін.

Ключевые слова: регион, стратегическое видение, миссия, стратегия, уровень и качество жизни населения, рейтинг.

Shows the need to assess the level and quality of life of the population in each region, which justifies the current economic situation in the region, the region's place among others. Based on the results of the evaluation are selected strategic priorities (which areas of life requires urgent intervention), are specified strategic development goals of the region is determined by the personal attitude of the population to the place of residence and their expectations of potential changes.

Key words: region, strategic vision, mission, strategy, the level and quality of life, rating.

Постановка проблеми. Одним із найбільш важливих та актуальних питань у теорії управління регіонами є проблематика стратегічного планування соціально-економічного стану регіональної системи, яке включає в себе визначення місії, конкретизацію системи стратегічних цілей та пріоритетів, їх ранжування та узгодження. Нині ще не сформована методологія визначення регіональних цілей, оскільки регіон досі не виступав суб'єктом формування цілей управління на певній території. В основному він виступав засобом реалізації державних цілей. Ми підтримуємо думку фахівців, які зауважують, що «стратегічне управління розвитком регіону повинно будуватися за кла-

сичним принципом: від стратегічного бачення та місії і цілей через стратегії до конкретних планів, які здійснюються через програми і проекти» [4].

Загальновідомо, що основною характеристикою стратегічного мислення є усвідомлення мети розвитку системи та способів її досягнення. Мета (цілі) є наслідком визначення та конкретизації економічних інтересів і має виражати можливості їх досягнення. Цілевстановлення – вихідний етап будь-якої дії. Саме формулювання мети, передбачення результату є орієнтиром для узгодження діяльності людей, які створили соціально-економічну систему певного типу. Для впровадження ефективної та дієвої системи стратегічного управління, що буде мати своєчасну та адекватну відповідну реакцію на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі, необхідним стає стратегічний підхід в управлінні регіональними соціально-економічними системами, використання стратегічних моделей прийняття та реалізації управлінських рішень. Важливими елементами стратегічного управління є формування стратегічного бачення, визначення місії та цілей. Саме стратегічне цілепокладання вважають одним із основних інструментів інституційного забезпечення стійкого розвитку регіону і країни, а також суспільної рівноваги. Від чіткості, ясності, обґрунтованості сформованої системи цілей, від їх спрямованості на досягнення суспільного уявлення майбутнього регіону, від їхньої ранжованості всередині цієї системи, пріоритетності досягнення та коректування залежить ефективність і дієвість управління соціально-економічною регіональною системою.

З метою визначення наявної системи стратегічних цілей соціально-економічного розвитку регіонів авторами було опрацьовано 25 Стратегій розвитку регіонів України, які представлені на відповідних сайтах обласних державних адміністрацій. Результати щодо наявної системи цілей, сформульованих у Стратегіях, представлено в табл.

Таблиця

Аналіз системи цілей стратегій розвитку регіонів України

Область	Стратегічне бачення («+» прописано; «-» відсутнє)	Місія («+» прописана; «-» відсутня)	Кількість стратегічних пріоритетів, що уточнюють місію
1	2	3	4
Вінницька	-	+	3 напрями; 4 стратегічні цілі
Волинська	-	+	8 стратегічних напрямів
Дніпропетровська	+	-	3 стратегічні цілі
Донецька	-	-	6 стратегічних цілей
Житомирська	+	+	4 стратегічні завдання
Закарпатська	+	+	5 стратегічних цілей
Запорізька	-	-	3 пріоритети, що конкретизуються в 21 інвестиційному проєкті
Івано-Франківська	+	+	5 стратегічних цілей першого рівня
Кіровоградська	+	+	5 стратегічних пріоритетів
Луганська	+	+	7 стратегічних пріоритетів
Львівська	+	+	4 стратегічні цілі
Миколаївська	-	-	3 стратегічні завдання
Одеська	+	+	5 стратегічних пріоритетів
Полтавська	-	-	4 стратегічні цілі
Рівненська	-	-	7 стратегічних пріоритетів
Сумська	+	+	5 стратегічних цілей
Тернопільська	+	+	3 стратегічні завдання
Харківська	-	-	3 стратегічні цілі
Херсонська	+	+	4 стратегічні завдання
Хмельницька	+	-	4 стратегічні цілі

Закінчення табл.

1	2	3	4
Черкаська	+	-	5 стратегічних пріоритетів
Чернівецька	-	+	7 стратегічних напрямів; 3 стратегічні цілі
Чернігівська	-	-	7 стратегічних напрямів; 3 стратегічні цілі

Джерело: складено авторами.

Проведене дослідження показало, що недостатньо уваги приділено питанням формування майбутнього бачення регіонів та їх місії. Основна увага розробників Стратегій зосереджена на визначенні пріоритетів та тактичних і операційних цілей і завдань, які спрямовані на їхнє досягнення.

Лише 11 Стратегій (52,2 %) містять стратегічне бачення майбутнього стану певного регіону. Чітка місія сформульована в 8 Стратегіях регіонального розвитку (33 % від загальної кількості проаналізованих Стратегій), у 7 Стратегіях (29 %) визначено головну мету соціально-економічного розвитку певної області, яку можна віднести і до місії, і до найвищої стратегічної мети регіону (області). Водночас, у 12 Стратегіях (42 % із дослідженої кількості) взагалі відсутнє стратегічне бачення і визначення місії. Кількість стратегічних завдань та пріоритетів, що визначені у стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів, також суттєво різняться. Вони також не є конкретними і вимірюваними.

Важливо відзначити, що лише у трьох регіонах було залучено представників територіальної громади до процесу формування стратегічного бачення і вибору місії. Так, у Закарпатській області формовано стратегічне бачення у процесі систематичної співпраці з громадськістю через проведення семінарів, соціологічних опитувань, формування зворотного зв'язку з громадськістю через засоби масової інформації та анкетування. Схожий підхід було використано у процесі розроблення стратегії Хмельницької області – відбувалися семінари та дискусії активної групи розробників цього документа. Було залучено понад 120 активних людей Хмельницької області з різних секторів суспільства, органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, наукові установи та громадські організації. У процесі підготовки Стратегії розвитку Львівської області здійснена спроба залучити різних гравців (суб'єктів): а) політики формували стратегічне бачення регіону, на них було покладено завдання забезпечити консенсус між інтересами зацікавлених сторін на регіональному рівні та визначення засобів і каналів соціальної мобілізації для вироблення стратегії; б) зовнішні консультанти були залучені до процесу формування стратегічних цілей; в) сформована група експертів уточнювала визначені цілі в певних секторах соціального, економічного, екологічного життя.

Наведені дані свідчать, що недостатньо уваги розробники Стратегії регіонального розвитку приділили формуванню ідеологічної бази, яка об'єднує всіх учасників та суб'єктів регіональної системи. Нові підходи мають полягати у формуванні інтегральної мети розвитку, бачення майбутнього регіону принаймні на 5-10 років наперед, встановленні синтетичних завдань розвитку, які спроможні стати підґрунтям для скоординованих дій місцевої влади та бізнесу регіону на основі спільної зацікавленості в досягненні бажаного майбутнього.

Майже всі регіональні стратегії виходять з основної макроекономічної мети – забезпечення добробуту населення, високого рівня та якості життя мешканців країни і регіону. Безумовно, така мета пов'язана з обраним стратегічним курсом України, який спрямований на побудову високорозвиненої, демократичної держави, яка буде інтегрована як рівноправний партнер у європейський економічний простір, в якій основним пріоритетом стануть соціальні цілі та загальні найвищі людські цінності. Реалізація такої мети можлива лише тоді, коли визначено наявний рівень та якість життя, сформульовано ос-

новні кількісні зміни на майбутній період, визначено строки досягнення цих змін та обґрунтовано перелік конкретних пріоритетних дій і заходів. Таким чином, стратегічна мета зростання рівня та якості життя населення як кожного регіону, так і країни в цілому потребує аналізу й оцінювання наявного стану. Авторський підхід полягає у наступному. Формування стратегічного бачення, визначення місії та системи стратегічних цілей розвитку регіону вимагає проведення оцінювання рівня та якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз фахової літератури доводить, що нині немає єдиної думки щодо визначення понять «рівень життя» та «якість життя». Так, на думку окремих фахівців, рівень життя є складною та системною соціально-економічною категорією, яка відображає сукупність відносин та умов, що визначають життєдіяльність та розвиток людей [1]. «Рівень життя населення – це узагальнене синтетичне поняття, яке характеризується багатоаспектною компонентною структурою» [10]. «Рівень життя – це грошова оцінка ресурсів, спрямованих на споживання та творчу діяльність особистості, соціальних груп та суспільства в цілому» [11]. Сміслові наповнення такого поняття формує інформація про доходи, споживання, зайнятість, умови праці, стан здоров'я, тривалість життя, освіту, культурний розвиток, соціальні права та гарантії тощо [10]. Рівень життя є більш вузьким поняттям у порівнянні до якості життя. Він визначається умовами існування людини у сфері споживання та вимірюється через соціально-економічні показники загального добробуту людей. Ці показники включають доходи, споживання, житлові умови, послуги освіти, охорони здоров'я тощо.

У свою чергу, поняття якість життя характеризує ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам [1]. Під якістю життя розуміють також задоволеність населення життям з погляду широкого набору потреб та інтересів [3]. Якість життя – це розвиненість особистості, а також соціальної групи та суспільства загалом та реалізація їх здібностей, які обумовлені задоволенням всього комплексу їх потреб та інтересів [11]. Якість життя являє собою більш широке коло умов життєдіяльності людини та включає в себе рівень життя, а також такі складові, що відносяться до екологічної сфери, соціального добробуту, політичного клімату, психологічного комфорту. Якість життя може бути визначена як сформована у масовій свідомості оцінка сукупності характеристик умов життя населення [2, с. 6]. Для виміру якості життя недостатньо статистичних показників.

Доходимо висновку, що поняття «якість життя» доцільно визначати виходячи з оцінки рівня задоволення кожною особистістю власних численних потреб. У такому випадку простежується наявність стратегічного аспекту, бо необхідно співвіднести наявний стан з певним ідеалом. Зменшення розриву між певними станами (стратегічної прогаліни) свідчить про наявний соціально-економічний розвиток, про зростання рівня задоволеності всіх або більшості потреб особистості.

Численні фахівці розробляють власні та певні уніфіковані методики оцінювання наявного рівня та якості життя населення [3; 5; 6]. З вузького погляду оцінка рівня та якості життя свідчать, наскільки успішно держава розподіляє обмежені ресурси. У межах більш широкого розуміння ці оцінки мають відображати ступінь ефективності політики держави з управління та розвитку суспільства загалом. У той же час, не лише держава має відповідати за досягнутий рівень та якість життя населення. Авторські дослідження доводять, що у сучасних умовах регіоналізації та глобалізації все більше прав набувають інші суб'єкти регулювання соціально-економічного розвитку регіону – місцеві органи влади, окремі групи та об'єднання мешканців, підприємців, науковців, спеціальні інститути на кшталт агенцій регіонального розвитку тощо. Визначені суб'єкти мають усвідомлювати власну відповідальність, посилювати участь та активність у різних регі-

ональних процесах, розпочинаючи із формування стратегічного бачення власного регіону і закінчуючи процесом реалізації планів та досягнення конкретних показників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розроблення та використання методики вимірювання рівня та якості життя є важливим етапом у процесі стратегічного управління соціально-економічним розвитком певної системи (країни, регіонів, міст тощо). Це пояснюється наявністю відповідних компонентів та показників, які роблять можливим визначення напрямів соціально-економічного розвитку та контролю їх виконання.

Відзначимо, що оцінка рівня та якості життя населення регіонів України може слугувати, у свою чергу, оцінним показником чи індикатором ефективності діяльності численних суб'єктів регіонального управління – центральних органів влади та органів влади на місцях. «Водночас у галузі державного управління якістю життя відсутні програмні документи, які б регламентували процес оцінки цієї складної економічної категорії, визначення та реалізація шляхів покращення життя населення» [12].

Мета статті полягає у дослідженні основних методичних підходів щодо проведення оцінювання рівня та якості життя населення регіонів, обґрунтування шляхів використання результатів оцінювання у процесі формування стратегічного бачення регіону.

Виклад основного матеріалу. Численні фахівці розробляють власні та певні уніфіковані методики оцінювання рівня та якості життя населення (рис. 1) [3; 5; 6; 10].

Рис. 1. Класифікація методик оцінювання рівня та якості життя населення

Частіше за все науковці виокремлюють два основні підходи до оцінювання якості життя – об'єктивний та суб'єктивний. Об'єктивний, або «скандинавський» підхід заснований на використанні різноманітної статистичної інформації і є простішим у застосуванні. Підсумковий рейтинг формується на основі статистичної обробки широкого набору окремих показників, які відображують у певному ступені рівень економічного та соціального розвитку суспільства. Суб'єктивний підхід (або американський) ґрунтується на соціологічних опитуваннях. Суб'єктивна оцінка передбачає визначення кожною особою рівня своєї власної задоволеності життям, що надає найбільш достовірну картину.

Оцінювання рівня та якості життя населення у розрізі окремих регіонів є важливою складовою регіональної політики, що здійснюється як на державному, так і на регіональному рівнях. Така оцінка дає можливість, з одного боку, визначити обсяги та напрями державної підтримки регіонів, а з іншого – підвищити ефективність заходів, які спрямовані на зменшення відмінностей їх соціально-економічного розвитку.

Найбільш відомим та поширеним підходом до оцінки та аналізу якості життя є розрахунок комплексного показника – індекс людського розвитку (ІЛР), який запропонований у 1961 р. ООН та включає в себе характеристику рівня добробуту, що оцінюється за реальним ВВП на душу населення, характеристикою стану здоров'я через показник тривалості життя, характеристикою рівня освіти через рівень грамотності, частки молоді, що отримує освіту у всіх видах навчальних закладів. Таке оцінювання проводиться

за регіонами України з метою визначення найбільш комфортних адміністративно-територіальних одиниць для проживання населення. Водночас, індекс людського розвитку не може служити єдиним показником, що відбиває рівень якості життя у країні або регіоні, оскільки не враховує багато параметрів, які характеризують умови життєдіяльності [9].

Слід відзначити позицію фахівців служби Держстату України щодо використання індексу людського розвитку за методикою ПРООН. «Аналіз концепції та методів обчислення індексів розвитку людського потенціалу дозволяє зробити висновок щодо їх неповноти з точки зору можливості прийняття коректних рішень у галузі вдосконалення державної соціально-економічної політики (особливо на регіональному рівні). Також вимірювання регіональних відмінностей рівня людського розвитку в межах окремої країни за методикою ПРООН пов'язане з низкою методологічних та інформаційних проблем, зумовлених, головним чином, особливостями національної статистики. Всі вищенаведені аргументи та недоцільність механічного застосування методики ПРООН викликало необхідність створення українськими фахівцями власної методики оцінки рівня регіонального людського розвитку» [8].

Науковці зауважують, що показник ІЛР у більшому ступені відбиває результати та тенденції економічного зростання/регресу. Однак вже доведеним є той факт, що зовсім не завжди (а частіше і навпаки) економічне зростання супроводжується позитивними соціальними наслідками, тобто зростанням рівня освіченості населення, доступності послуг з охорони здоров'я, спорту чи культури, збільшенням витрат населення на товари другої необхідності чи предмети розкоші, зменшенням ризику безробіття тощо. Отже, доцільним є використання додаткових показників, що відбивають демографічні, соціальні, екологічні характеристики життя населення. Саме такі міркування лежать в основі розробки методології оцінювання комплексного показника якості життя.

До 2012 р. Державною службою статистики України використовувалася методологія оцінювання комплексного показника ІЛР за власним розробленим та затвердженим підходом. Комплексний показник розраховувався як узагальнюючий за 9 індексами, що відображують окремі аспекти людського розвитку, а саме: демографічний розвиток; розвиток ринку праці, матеріальний добробут, умови проживання населення, рівень освіти, стан та охорона здоров'я, соціальне середовище, екологічна ситуація та фінансування людського розвитку [7]. У свою чергу, всі індикатори розраховувалися на основі використання 94 первинних складових.

Починаючи з 2012 р. методологія Державної служби статистики України була змінена [12], що пояснюється значними змінами у соціально-економічній ситуації, в інформаційно-статистичному забезпеченні досліджень, появою нових аналітичних потреб. Відповідно, розрахунок регіонального індексу людського розвитку відбувається на основі 33 первинних складових, що об'єднанні у 6 індексів: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця, освіта.

Авторами було проведено порівняння визначених рейтингів регіонів України за трьома методиками: 1) методика розрахунку індексу людського розвитку ПРООН; 2) методика розрахунку індексу Держстату України, що використовувалася до 2012 р.; 3) методика розрахунку індексу Держстату України, що використовується, розпочинаючи із 2012 р. Ми визначили рейтинг кожного регіону на 2005 р. та на 2010 р. за трьома означеними методиками.

Отримані висновки наступні. Місця (рейтинг) регіонів України за різними методиками суттєво різняться. Якщо аналізувати рівень людського розвитку за методикою ПРООН, то можна засвідчити, що жоден із 25 регіонів України ні в 2005 р., ні в 2010 р. не має комплексного розрахункового показника ІЛР $> 0,5$. Отже, за цією методикою всі

регіони України мають бути віднесені до регіонів з низьким рівнем людського розвитку, з низьким рівнем та якістю життя населення. Також доцільно визнати, що змінюються показники (місце або рейтинг) регіонів у періодах, які аналізуються. Незмінним на 2010 р. у порівнянні з 2005 р. залишається 1-е місце Київської області та 2-е місце Одеської області; не змінюються місця АРК, Донецької, Житомирської, Запорізької областей. Водночас, маємо констатувати суттєве послаблення ситуації з якості життя у Вінницькій, Закарпатській, Чернігівській областях (у цих регіонах високі місця змінилися на низькі останні та передостанні). Та, навпаки, покращення ситуації в Івано-Франківській, Львівській та Херсонській областях. Безумовно, використання методики розрахунку комплексного індексу запропонованою ПРООН має власні переваги та певні недоліки. З одного боку, вона є уніфікованою до будь-якої системи формування та збору статистичної інформації, а з іншого боку, використання лише трьох показників робить її менш об'єктивною і комплексною.

Щодо рейтингу регіонів України, що визначений за відповідними методиками Держстату, то також наявні розбіжності. Станом на 2005 р. збігаються місця (що розраховані за різними підходами) Запорізької, Київської, Миколаївської та Одеської областей. При цьому доцільно відзначити, що за методикою Держстату від 2001 р. (яка використовувалася до 2012 р.) на першому місці серед всіх регіонів України за якістю життя Харківська область, а за методикою від 2012 р. – Закарпатська. І це, у першу чергу, пов'язано з кількістю показників, що були включені до розрахунків та з призначеними ваговими коефіцієнтами. Станом на 2010 р. (за обома підходами) однозначне лідерство отримала Харківська область, яка посіла цю позицію завдяки високому рейтингу розвитку ринку праці, рівня освіти, соціального середовища. Наприклад, за методикою Держстату від 2001 р. Одеська область у 2005 р. відносилася до основної групи із середнім рівнем розвитку, займала 12-е місце; на 2010 р. ситуація погіршується – область займає 19-е місце, тобто погіршила свої позиції на 7 пунктів. У свою чергу, за методикою Держстату від 2012 р. висновки протилежні: з 2010 р. Одеська область залишається у групі регіонів із середнім рівнем розвитку (середньою якістю життя), але її позиції тяжіють до покращення.

Проведемо аналіз зміни місця регіонів України за декілька років на основі використання однієї методики – методики оцінювання рівня та якості життя населення Державної служби статистики від 2012 р. На рис. 2 наведено динаміку рейтингу регіонів України за розрахованим інтегральним показником ІЛР за 2010–2012 рр.

За даними рис. 2 можна констатувати, що відбувається суттєве коливання місць різних регіонів за три роки, що аналізуються, за винятком трьох областей. Так, на останньому 25-му місці за комплексним показником ІЛР протягом трьох років залишається Житомирська область, на 24-му місці – Кіровоградська, а на 1-му місці – Харківська.

Отриманий рейтинг регіонів дозволяє провести їх групування за динамікою та темпами зміни індексу людського розвитку. Аналіз отриманих даних проведено виходячи із таких передумов: по-перше, всі регіони розділено на 3 групи (лідери, аутсайдери, основна група); по-друге, проаналізовано динаміку зміни рейтингу за три роки і розділено регіони на 5 груп: стабільні регіони (коливання рейтингів у середньому не перевищує 1); регіони, що тяжіють до стабільності (коливання рейтингів становлять у середньому від 1 до 4); регіони, рейтинги яких істотно поліпшились (не менше ніж на 4); регіони, рейтинги яких істотно погіршились (не менше ніж на 4); регіони, рейтинги яких істотно змінювалися в різних напрямках; по-третє, побудовано класифікаційну матрицю за визначеними ознаками (рис. 3).

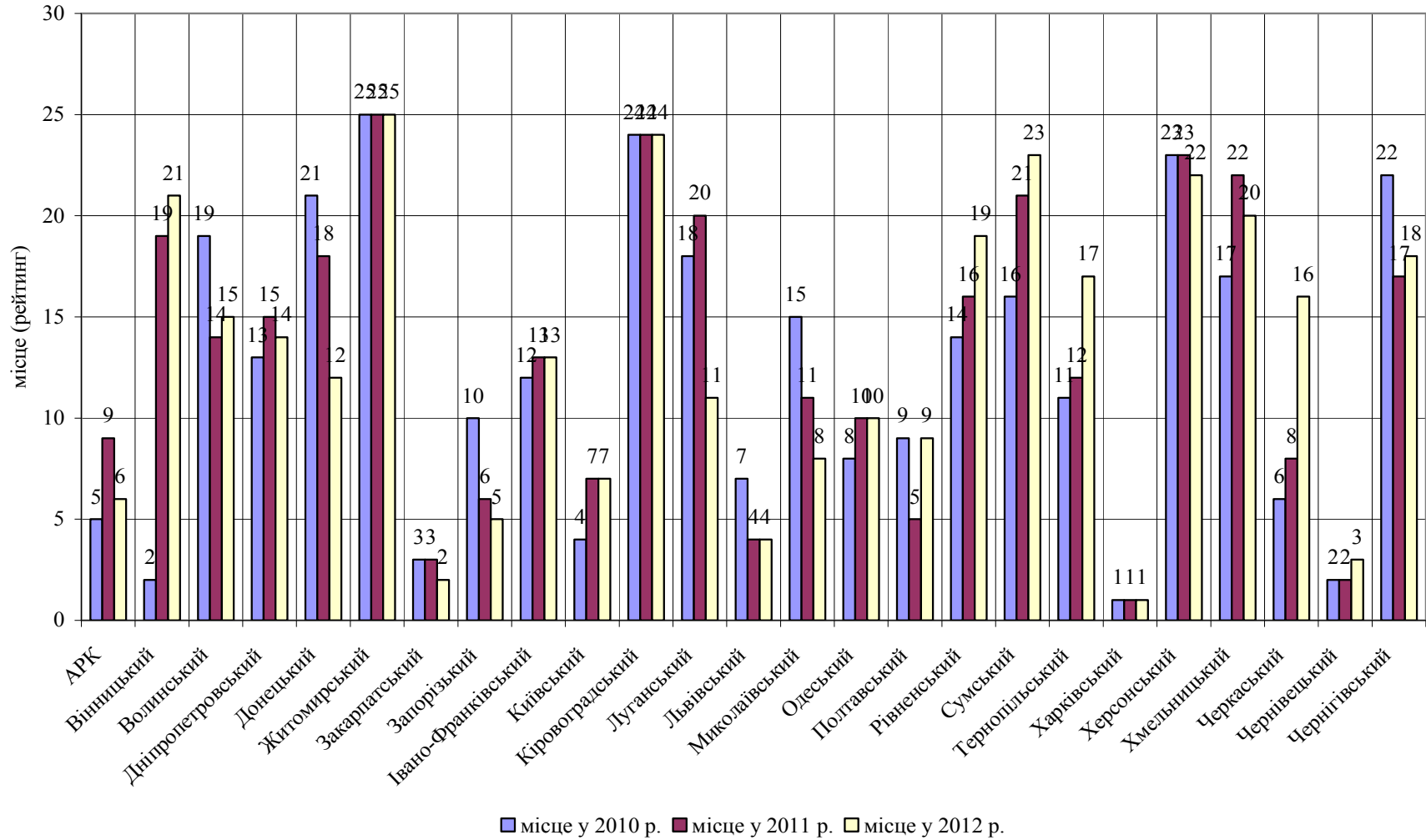

Рис. 2. Динаміка рейтингу регіонів України за розрахованим інтегральним показником ІЛР за методикою Держстату від 2012 р. за 2010–2012 рр.

Джерело: розраховано авторами за [8].

	Стабільні області	Області, що тяжіють до стабільності	Області, рейтинги яких істотно погіршилися	Області, рейтинги яких істотно погіршилися	Області та АРК, рейтинги яких істотно змінювалися у різних напрямках
Регіони-лідери	Харківська, Чернівецька, Закарпатська	Львівська	–	–	–
Регіони основної групи	Івано-Франківська	Київська, Дніпропетровська, Одеська	Донецька, Запорізька, Миколаївська	Вінницька, Рівненська, Тернопільська, Черкаська	АРК, Волинська, Луганська, Полтавська, Хмельницька, Чернігівська
Регіони-аутсайтери	Житомирська, Кіровоградська, Херсонська	–	–	Сумська	–

Рис. 3. Аналіз зміни рівня та якості життя населення регіонів України за розрахунком індексом людського розвитку

Джерело: розроблено авторами.

Таким чином, розрахунок комплексних показників людського розвитку за регіонами дозволяє визначити проблеми та пріоритетні напрямки розвитку для кожного регіону. Найбільш привабливим вбачається використання інтегральних методик оцінювання рівня і якості життя населення за регіонами, які об'єднують статистичні показники з індикаторами. Важливим є використання соціологічних обстежень, які саме і відбивають характеристики якості життя.

Дуже важливо дотримуватись певних етапів у процесі розроблення стратегії соціально-економічного розвитку регіону, а саме розпочинати зі стратегічного аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища регіональної системи та з процесу формування стратегічного бачення та місії. Вбачається доцільним скористатися суб'єктивними методиками задля вирішення вказаної задачі. Анкетування, опитування та спостереження дозволять визначити наявне ставлення мешканців та їх певні очікування на майбутнє регіону. Наявне ставлення конкретизує та доповнить статистичні показники щодо оцінки якості життя населення у конкретному регіоні. Очікування на майбутнє є виразом усвідомлених потреб і економічних інтересів, які повинні бути враховані під час цілепокладання.

Висновки і пропозиції. Ми наголошуємо, що під час формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіонів не можна орієнтуватися лише на досягнення стабільного економічного зростання. Така мета є відображенням лише рівня життя населення, що може бути виміряна за допомогою системи статистичних показників. Вимірювання якості життя населення регіонів потребує більш широкого набору інструментів з визначення особистісного ставлення людей до місця проживання. Визначення як найбільшої стратегічної мети підвищення рівня і якості життя населення потребує уточнення та наукового обґрунтування. Основним напрямком подальших розробок авторів доцільно визначити розробку методичного підходу до формування стратегічного бачення соціально-економічного розвитку регіону, який буде враховувати місце регіону в соціально-економічній системі країни, його потенціал та суб'єктивне ставлення суб'єктів регулювання до сучасного та майбутнього регіональної системи.

Список використаних джерел

1. *Беляева Л. А.* Уровень и качество жизни. Проблемы измерения и интерпретации / Л. А. Беляева // Социологические исследования. – 2009. – № 1. – С. 33–42.
2. *Дробышева В. В.* Интегральная оценка качества жизни населения региона : монография / В. В. Дробышева, Б. И. Герасимов ; под науч. ред. д-ра экон. наук, проф. Б. И. Герасимова. – Тамбов : Из-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. – 108 с.
3. *Кизим Н. А.* Качество жизни населения и конкурентоспособность Украины и стран ЕС / Н. А. Кизим, В. М. Горбатов. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2005. – 164 с.
4. *Матвійшин С. Г.* Конкурентоспроможність як мета стратегічного управління розвитком регіону [Електронний ресурс] / С. Г. Матвійшин // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 3 (30). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpu/2010_3/doc/2/01.pdf.
5. *Надтока Т. Б.* Оцінка рівня та якості життя населення [Електронний ресурс] / Т. Б. Надтока, М. О. Менжунова. – Режим доступу : <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/12913/1/Nadtoka.pdf>.
6. *Олфер В.* Оцінка регіональних відмінностей рівня життя населення в Україні / В. Олфер, В. Вітер // Економіст. – 2009. – № 4. – С. 26–31.
7. *Регіональний людський розвиток : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України.* – К., 2011. – 44 с.
8. *Регіональний людський розвиток : статистичний бюлетень / Державна служба статистики України.* – К., 2013. – 61 с.
9. *Рибак Г. І.* Методологічні проблеми виміру рівня якості життя населення в регіоні / Г. І. Рибак // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник. – 2011. – № 100. – С. 321–329.
10. *Садова У.* Факторний аналіз рівня життя населення в регіоні з пониженою місткістю ринку праці / У. Садова, Л. Семів // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 92–102.
11. *Социальная политика / А. Н. Аверин, А. М. Бабич, И. Н. Веселкова [и др.] ; под ред. Н. А. Волгина, В. И. Кушлина.* – М. : Изд-во РАГС, 2010. – 560 с.
12. *Цап С. Д.* Теоретико-методологічні аспекти оцінки якості життя населення на регіональному рівні / С. Д. Цап // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. / за ред. І. Г. Ткачук. – 2012. – Вип. 8, т. 1. – С. 308–314.